

JUNGFRULYCKAN
samt
SOCKENMAGASINET

Artiklar från sidorna 11-13 i jubileumsskriften

VÄSTRA TUNHEMS
HEMBYGDSFÖRENING
1936-1986
50 ÅR

JUNGFRULYCKKAN

Den gamla gårdsstuga som hembygdsföreningen hitflyttat till sitt område vid Södra skolan har en gång stått på Bryggums bys ägor. Den kallas i dagligt tal för Jungfrulyckestugan. Hur har den då fått detta namn? På Bryggums säteri fanns ett torp som hette Jungfrulyckan och det nämns första gången i 1775 års mantalslängd. Vid lagas skifte som förrättades i Bryggums by år 1837 så byter byn mark med säteriet så att byn erhåller den mark där torpet Jungfrulyckan ligger och säteriet får ett markområde som gränsar intill Tunhems prästgård. År 1829 säljer Sven Månsson, som äger 1/2 mantal Bryggum Anders Bengtsgård, sin halva gård som då blir 1/4 dels mantal till sin son Per Svensson och hans tilltänkta hustru Anna Olofsdotter för 500 riksdaler. Anna var född i Bollsången år 1806, Per var född år 1800. Som nämnts så förrättades laga skifte i Bryggums by år 1837. Laga skifte innebar att vissa gårdar fick flytta ut från byplatsen och gårdarna i byn fick om möjligt sin åkerareal i ett sammanhängande stycke. Per Svensson fick flytta sina åbyggnader dit torpet Jungfrulyckan tidigare hade legat. Denna plats var belägen intill allmänna lands-

Jungfrulyckan, gårdsstuga från Bryggums by. Inramar bilden gör sockenstugan och minnesstenen tillägnad Adolf Kloo, föreningens grundare. — Foto Göran Sjöstrand.

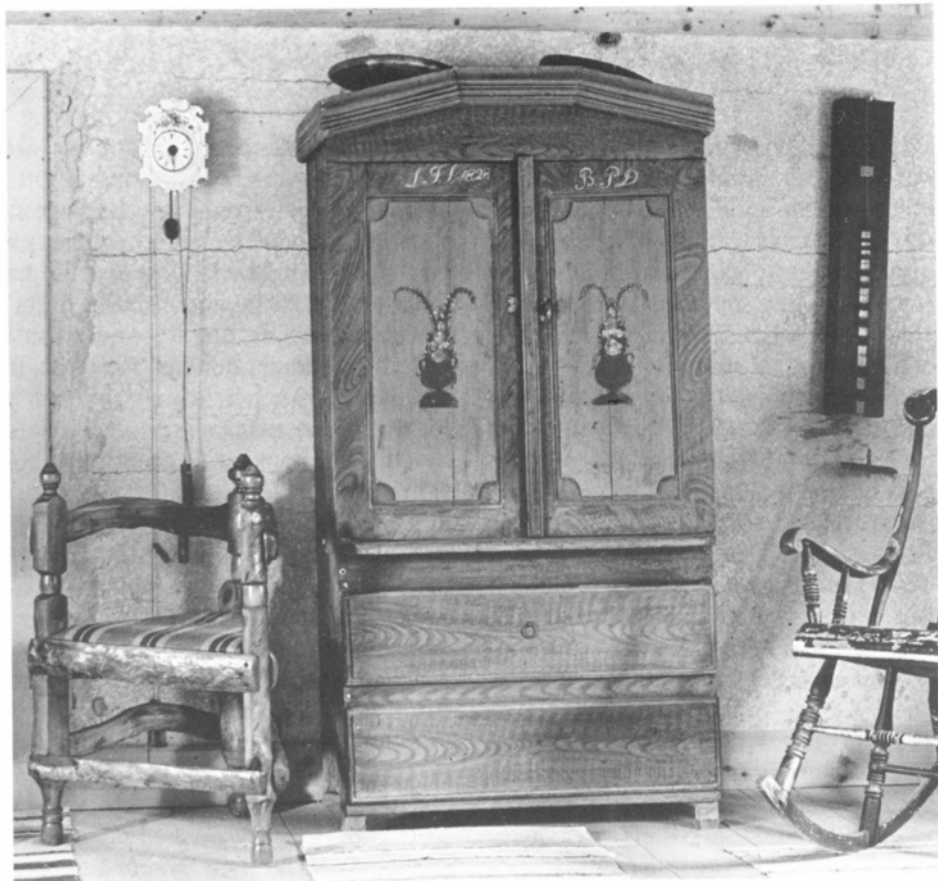

Sparlakanssäng från "Björkmans" på Höga. — Foto Erling Svensson.

vägen Bryggum-Trollhättan cirka 500 meter från Bryggums korsväg mot Trollhättan på höger sida vägen. Fastighetsbe-teckningen blir Bryggum Anders Bengtsgård 4:2. Boningshuset som är byggt år 1823, beskrivs enligt skifteshandlingarna

sålunda, längd 22 1/3 dels aln, bredd 9 3/4 dels aln och 5 alnar hög. Den är uppförd av timmer på 1/2 aln hög stenfot. Brädfodrad och täckt med tegel på bräder, är indelad i stuga, kammare o kök, även spannmålsvind, 8 fönsterluster och

Skåpet bärande årtalet 1828 är från "Sme-Anders" stuga som låg nedanför Storeklev på Fristorp Gartegården. Den är ersatt med nyuppförd byggnad. Smeden Anders G Andersson, född 1834, och dennes hustru Johanna Beata Persdotter född 1828 förknippas med husets folkliga namn. — Foto Erling Svensson.

7 dörrar. Det finnes bakugnsmur, 2 spisar och en rökfyr. Flyttningen av gårdens byggnader beräknades till 26 dagsverken i nedtagning till en kostnad av 13 riksdaler och uppsättning 78 dagsverken till en kostnad av 39 riksdaler.

Per Svensson och hans hustru Anna får följande barn: Sven född 1831, Anna Beata född 1833, Jan Olof född 1835, Anders Magnus född 1838, Christina född 1840, August född 1842 och Eva Lena född 1845. Troligen kommer Per Svensson på obestånd och får 1847 sälja gården till Robert Bojson som då arrenderar Härrum men senare inköper Bryggums säteri. Köpesumman var då 2000 riksdaler, men Per Svenssons syskon och svågar stämmer Bojson och menar på att de som släktingar har förköpsrätt till gården. Till slut görs affären upp i godo, men Bojson får betala en summa penningar men behåller gården. I och med detta så lägges åkerjorden till säteriet, ladugården blir riven och boningshuset blir arbetarbostad eller så kallad statarbostad till säteriet. Då fick ibland två familjer bo i stugan. Per med sin familj får flytta till sin svåger som äger en gård i Halltorp Gärdhems socken. Han återkommer på äldre dagar till Bryggum och får då en bostad i en backstuga under Bryggum Gudmundsgård.

När godsägare Johan Blomqvist köper

(forts sid 11)

Interiör i Jungfrulyckan. Spisen är nedmonterad och här uppmurad i enlighet med det ursprungliga utseendet. — Foto Erling Svensson.

SOCKENMAGASINET

Ett riksdagsbeslut 1750 påfordrade att det inom varje socken skulle finnas ett sockenmagasin. Meningen med detta var att man under goda år skulle spara spannmål för att därigenom bättre klara sig under sämre år. Varje jordbrukare inom socknen hade rätt att ingå som delägare i föreningen. Delägarna valde sedan två eller tre personer som förestod rörelsen. Det ansågs som en stor ära att bli vald till magasin föreståndare. Dessa hade att ombesörja bokföringen av insättningar och utlåningen av spannmålen. Insättningen skedde på hösten efter skörden till en kvantitet som bestämdes efter olika grunde men vanligen efter hemmanets storlek. Utlåningen skedde vanligen på våren. Det man lånade var man skyldig att återlämna på hösten och då med ränta. Räntan var i de flesta fall 4 kappar

Jungfrulyckan forts.

Bryggums säteri så användes Jungfrulyckan inte som bostad utan står öde och tom. När nu hembygdsföreningen bildats år 1936 så blir en av dess första uppgifter att få förvärva något gammalt bostadshus där de kunde förvara föremål som hade överlämnats till föreningen. Man enades om att denna stuga skulle vara lämplig, av en hustyp som var ganska vanlig på gårdarna i Västra Tunhem i början av 1800-talet. Det är en så kallad framkammarsstuga. Johan Albert Björkman och Sven Emil Svensson får föreningens uppdrag att förhandla med ägaren att få förvärva den och priset blev 200 kr. Blomqvist och hans hustru Lisa efterskänker sedan köpesumman till Hembygdsföreningen.

Föreningen hade ont om pengar, men mejerskan Elin Johansson lånade föreningen ett tusen kronor och då kunde flyttningen verkställas. Under våren 1940 nedtogs stugan. Föreningens egna medlemmar transporterade den till området vid Södra skolan för att där återuppgå. De forslade även fram sten till grunden och den stora spismuren. Byggnadsarbetet utfördes av Hilmer Sandblom och murningsarbetet av Anders Johansson mest känd under namnet Murar-Anders. Kostnaderna uppgick till 2343:87 kr varav material 955:57 kr. Den invigdes år 1941 och invigningen är upptagen på en av "Tunhemsfilmerna". I stugan har nu hembygdsföreningen en del av sina samlingar, mest gamla möbler och husgeråd som användes förr i tiden.

Bertil Sandblom.

per tunna eller 12,5%. Denna räntan skall jämföras med den som spannmålshandlarna tog. Om en bonde lånade en tunna råg på våren måste han till spannmålshandlaren betala igen den med tre tunnor på hösten.

Sin ursprungliga uppgift att tjäna som nödhjälpsanstalter under missväxtår förmodade aldrig sockenmagasinet fylla helt, därför att de sällan kunde samla tillräckligt stora förråd att tillfredsställa behovet under verkliga oår. Och oåren kom ofta. Man räknade med att det under en 10-årsperiod normalt var ett riktigt missväxtår och dessutom 2 eller 3 år med dålig skörd. Många gånger kom de dåliga åren i följd och då blev nöden stor.

Sockenmagasinen fungerade däremot bättre som utlåningsrörelse och bönder som hade försålt sig på hösten eller på annat sätt råkat i trångmål fick mot rimlig ränta möjlighet att skaffa sig utsäde på våren.

Sockenmagasinsrörelsen var en del i den allmänna utvecklingen inom jordbruket som startade under 1700-talet. Under detta århundrade nyodlades stora arealer och mot slutet av århundradet påbörjades de stora skiftesreformerna, som när de helt genomförts, gav jordbruket större möjligheter att försörja befolkningen.

Med sockenmagasinsrörelsen framträder för första gången en ekonomisk förningsrörelse av betydelse bland svenska jordbrukare.

Genom den utlåningsrörelse som sockenmagasinen bedrev fick verksamheten att överskott som samlades i fonder.

Dessa fonder användes till fattigvård eller för att bestrida kostnaden för fattiga barns skolundervisning. Claes Johan Ljungström berättar i sin beskrivning över Väne härad att 1769 bestämdes i Tunhem att skolmästarens lön för fattiga barns undervisning skulle tas ur sockenmagasinskassan. Lönen för detta arbete var 1,5 tunnor råg, 1,5 tunnor korn och 3 tunnor havre.

Tunhem hade redan på 1600-talet byggt ett sockenmagasin men detta förstördes av eld och ett nytt magasin uppfördes 1758 invid kyrkan. Detta magasin var i bruk fram till 1856. Det heter då "att sedan landet blivit väl uppodlat och spannmålstillgången ymnig det inte längre finns behov av ett sockenmagasin utan detta skall rivas". Magasinet köptes då av Olof Gustaf Johansson Larsgården Herrsta, vilken som betalning åtog sig att uppföra nya kyrkstallar. En broder, som bedrev handel i Trollhättan, övertog sedan magasinet och det återuppfördes på Spannmålgatan i Trollhättan. Fram till 1950-talet fungerade magasinet som lagerlokal för olika affärsrörelser. I mitten av 50-talet beslutades om en utvidgning av Spannmålgatan och plats skulle beredas för ett nytt posthus. Detta innebar att magasinet måste rivas. När Hembygdsföreningen fick kännedom om detta beslutades att man skulle förvärva byggnaden och återföra den till Tunhem. Detta kunde genomföras sedan föreningen fått tillgång till magasinskassan på ca 18.000 kronor. Magasinet invigdes 1958 och fungerar nu som föreningens museum.

Harry Persson

Sockenmagasinet på hembygdsgården. Öppnat dörrarna till föreningens samlingar har här Harry Persson gjort. — Foto Erling Svensson.

